

DET GAMLE BERGVERKET I LAURION, ATTIKA, HELLAS

Av Karen Grieg

Laurion ligger ca. 6 mil syd for Aten på halvøya Attika. Bare navnet har et historisk sus over seg, og fremdeles kan man vandre omkring uten å treffe et eneste menneske. Hvis man er heldig kan man riktignok møte på en landskilpadde eller to. Men de er jo noen forhistoriske skapninger som glir godt inn i miljøet, og ser ut til å trives godt i de gamle berghaldene.

Laurion er idag først og fremst kjent for sine mineraler, og en del av disse er faktisk først beskrevet herfra. De gamle grekerne hadde nemlig smelteovnene sine nær sjøen, og smelteprosessen var nok ikke så effektiv som idag. Mye av slagget som ble kastet på sjøen inneholdt fremdeles blandt annet en god del bly. I løpet av 2000 år har saltvannets innvirkning på slagget gjort at det har oppstått interessante og sjeldne forbindelser som Laurionit, Fiedlerit, Boleit, Diablolit og mange flere som er godbiter for samlere fra hele verden.

I oldtiden var Laurion, som er et område på 200 km², kjent for sitt sølv som ble utvunnet av den sterkt sølvholdige blyglansen. Tusenvis av slaver arbeidet for å utvinne dette sølvet som gjorde sitt til at grekerne vant mange kriger.

Antakelig begynte fønikerne denne gesjeften allerede 800 år f.Kr. Men driften kom først skikkelig igang 200 år senere, da man gjennom den Solonske Lov om bergverksdrift, fikk ordnete forhold, også økonomisk og når det gjaldt sikkerheten til slavene. Det var dessverre ikke av humanitære grunner at man fikk laget bergfester som sikret grubene. Slavene var nemlig statens eiendom, og var en vesentlig grunn til at produksjonen kunne opprettholdes. De ble skaffet tilveie gjennom krigene, og når det var fredstid ble det vel ikke så mye nytt »menneskemateriell» tilført, og grubene måtte sikres.

Avkastningen ble først fordelt mellom borgerne i Aten, og senere under Temistokles år 480 f.Kr. brukt til å bygge en kjempeflåte som vant over perserne i slaget ved Salamis. Perikles år 450 f.Kr. brukte sølvet til å fullføre Akropolis i Aten. Berømt og ettertraktet fra den tiden var tetradrakmen i sølv fra Laurion

preget med den atenske uglen. Sølvet hadde en renhetsgrad på 996 promille. Med de peleponnesiske og sicilianske krigene kom nedgangen. De store tapene gjorde at de ikke fikk nok slaver til grubene. Spartanerne hadde dessuten okkupert et strategisk viktig punkt i Attika, og tvang atenerne til å oppgi arbeidet i grubene. Dermed ble de avskåret fra sin hittil viktigste inntektskilde. Den tomme statskassen og umenneskelig utnyttning av slavene førte til store opprør hvor oppsynsmennene ble myrdet.

Man kan idag måle rikdommen til grubeieerne når man vet at f.eks. eieren Nikias, som hadde kommandoen over halvparten av den sicilianske ekspedisjonen, som endte så tragisk i år 413, måtte betale hele utrustningen av egen lomme. Også den gangen var det dyrt med krigføring, det skal ha kostet ham 500 talenter. Et talent var 26,2 kg sølv. Senere forsøkte romerne seg på bergverk i Laurion, men det gikk visst ikke særlig bra. Bergverket ble nedlagt og glemselens slør ble trukket over Laurion helt frem til 1841, da det i stor stil ble satt igang omsmelting av det gamle slagget. Som før nevnt hadde de gamle grekerne ikke vært effektive nok, og det gamle slagget inneholdt fremdeles mengder bly/sølv. Dette har vært drevet med godt resultat helt frem til for noen år siden.

Man ser rester etter grubedriften overalt. Langs stranden ligger gamle tippauger og slag. Tippen er blitt til rullestener, og det tar jo som kjent noen år. Først da fatter man alderen av dette bergverket. Og det skjedde mens vi her i Norden mange steder levde på steinaldervis.

Oppe i høyden går det gjengrodde stier overalt, langs berghalder og gamle ruiner, og man finner mineraler overalt i Laurion. Selv langs bilveiene kan man stoppe, gå ut av bilen og begynne å rote litt i haugene, og vips så finner man gjerne fine flusspatkrystaller. Eller man finner nydelig gips og mange typer kalkspat. (Laurion er et drømmested for kalkspatsamlere). Jeg fant minst 20 forskjellige identifiserte mineraler og en del uidentifiserte. De fleste mineralene er riktig pene å se på, flotte farger, spesielt må nevnes atacamit, annabergitt og smithsonit. Men også fargesprakende malachit og azurit kan man finne.

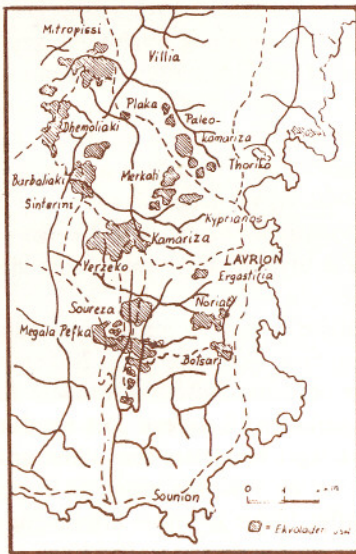

Fig. 1.
Et lite inntrykk av hvor stor utbredelse grubene hadde i antikken.
(Kart etter Binder 1895).

Det er ingen som stopper en foreløpig, selvom jeg følte meg litt flau hver gang der kom noen forbi, mens jeg sto på hodet i en haug. Man kan kanskje regne med at en og annen greker fra landsbyene omkring med mineraler og drakmer i blikket, som kommer og snakker flytende gresk til en. Det eneste man da kan gjøre, (hvis man ikke kan gresk, altså) er å svare på flytende norsk. Det går så bra med fingerspråk og litt sydlandske geberder. Min sønn Alex (9 år) og jeg ble invitert hjem til en slik amatørforhandler. Han hadde nesten hele sitt lille hus fullt av mineraler. Vi ble servert en typisk gresk syltet tomat (svært søtt) og kaffe med halve koppen full av sukker. Det smakte allikevel godt. Han bodde der med hele sin familie, oppe i den gamle grubebyen Kamariza og hadde selvfølgelig funnet meg i en tippaug.

Vennlighet og hjelpsomhet møter man over hele Laurion. Også en eldre mineralforhandler ville gjerne vise meg hvor jeg skulle finne diverse mineraler (han kunne heldigvis litt fransk). Men det måtte være etter mørkets frembrudd, da han var redd for sine konkurrenter. Han stengte butikken, som foruten mineraler inneholdt nedstøvete postkort av ukjent alder, grammonfonplater som jeg helst ikke vil beskrive, og musikk på bånd som han må ha spilt inn selv. Vi

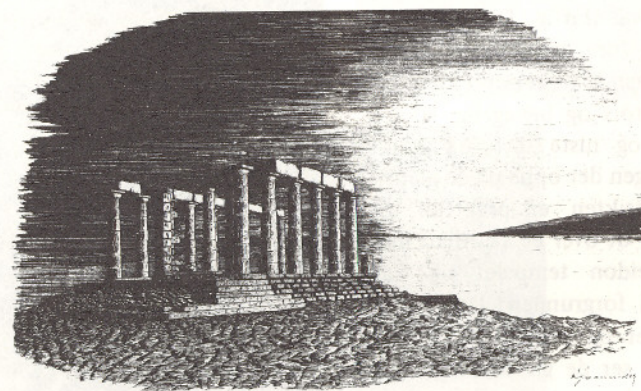

Fig. 2
Poseidontempelet (havets gud) fra 400 f.Kr. på Cap Sounion. Et av postkortene fra mineralhandleren i Laurion..

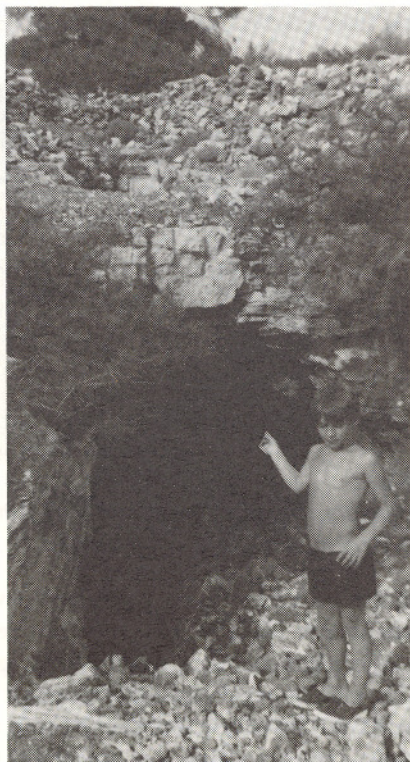
kjørte avsted i mørket, og der er det virkelig mørkt, langt fra folk, og på de veiene som faktisk var verre enn de verste vi har her, (sånn er det alle steder når man kommer utenfor allfarvei). Jeg fant heldigvis stedet igjen i dagslys. Hvis man tar seg en fottur, er terrenget fullt av sprekker og dype hull som ikke er sikret. Sistnevnte innbiller jeg meg må være luftehull. De hadde i antikken ovner inne i grubene som sørget for utluftning. Varmen gjorde at de måtte arbeide nakne. Funn viser at bergverksfolk fra den tiden hadde enestående, for sin tid, kunnskaper og instrumenter til rådighet. Den visste ganske nøyaktig om ertslagenes beliggenhet. Fyrsetting som har vært vanlig i Europa forøvrig

ble ikke brukt her. Det var tvert imot forbudt. Verktøyet som grubearbeiderne brukte var en 2,5 kg tung slegge, en 30 cm lang meisel og dessuten en slags hakke. Arbeidslys fikk de ved hjelp av oljelamper som var laget av leire og bly. Det sies at er man heldig, kan man fremdeles finne disse 2000 år gamle redskapene inne i stollene. Men ikke ville jeg sette livet til for det. I det hele tatt skal man være litt forsiktig med å gå inn i grubene. Mange (de fleste jeg så) ser livsfarlig ut, og er det sikkert også. Rasfaren er stor, og det har vært noen stygge ulykker de siste årene. Etter hva jeg har hørt har flere amatørgeologer blitt drept. Det med sikkerheten burde alle tenke mer på, og det *må* bli en selvfølgelighet på kurs og ekskursjoner.

Turismen i Hellas øker stadig, og jeg er sikker på at mange kommer til å legge veien om Laurion i årene som kommer. Mitt håp er at man da ikke bare kaster seg over mineralene, men også tenker på den kulturhistoriske verdi som dette 2500 år gamle bergverket har.

Geologisk er Laurionfeltet ganske komplisert, men hører til det såkalte Attisk Sykladiske Massiv.

Landskapet er bakket med platåer og forkastninger. Jorden er karrig og svært vannfattig. Der er en del pinjeskog, som er ideell og gå tur i, og når man kommer opp i høyden er luften tørr og behagelig. Vi tok ryggsekk og niste fatt, og kunne gå hele dagen der oppe på de glemte stiene. Utsikten er praktfull, og man skuer ut over et azurblått hav med Poseidon tempelet på Cap Sounion i forgrunnen. Det dufter av nåletrær og man hører cikade-sang, man ser de gamle berghalder og ruiner hvor slavene svettet og slet. Det er virkelig ikke vanskelig å hensette seg et øyeblikk til den tiden da Odyssevs seilte forbi.

Fra Kamariza.

Bergen januar 1981. Karen Grieg.

Litt. henvisn.: Helge und Elmar Grolig. Lapis 1978. Weise Verlag, Munchen.
Carl Grimberg: Menneskenes liv og historie, bind 3.